

Россия Федерациясынын
каржылык колдоосу менен

«Баткен областындагы
климаттын өзгөрүшү жана
азык-түлүк коопсуздугу»
**ИЗИЛДӨӨЛӨРҮ
БОЮНЧА ОТЧЁТ**

Бул отчет Бириккен Улуттар Уюмунун Өнүктүрүү Программасы тарабынан ишке ашырылып жаткан «Климатты туура жолдо ирригациялоо жана селден коргоо чараларын ишке ашыруу аркылуу Баткен областынын климатка туруктуулугун күчөтүү» долбоорунун алкагында Россия Федерациясынын каржылык колдоосу менен даярдалган.

Бул отчетто айтылган пикирлер Бириккен Улуттар Уюмунун, Бириккен Улуттар Уюмунун Өнүктүрүү Программасынын, ошондой эле программаларынын/долбоорлорунун көз карашын чагылдырбайт.

«Баткен областындагы
климаттын өзгөрүшү жана
азык-түлүк коопсуздугу»
**ИЗИЛДӨӨЛӨРҮ
БОЮНЧА ОТЧЁТ**

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ	4
Өсүмдүк өстүрүү тармагынын негизги көйгөйлөрү.	5
Өсүмдүк чарбасы үчүн климаттын өзгөрүүсүнүн кесепеттери.	8
Изилдөөнүн даярдоо этабы	8
Изилдөө методдору	9
Изилдөөнүн максаттары жана иш-милдеттери.....	9
НЕГИЗГИ БӨЛҮК	10
АНКЕТАЛЫК СУРАМЖЫЛООНУН ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ	10
Тандамал жыйындынын социалдык-демографиялык мүнөздөмөлөрү.....	10
СУНУШТАР	18
1-тиркеме.....	19

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын аймагы Орто жана Борбордук Азиянын кошулган жеринде турат; жергиликтүү климаттын жалпысынан кургакчыл болушу чөл түздүктөрүнүн алкагында жана чөлдөр аймагынын катуу таасири астында болгон континенталдуулук менен аныкталат.

Кыргыз Республикасында 10,7 млн га айыл чарба жерлери бар, анын ичинен 9,2 га жайыт жерлери (86%), 0,2 млн га чөп чабыш жерлери, 1,42 млн га иштелүүчү айдоо жерлери (13%), 1,37 млн га сугат тармагындагы жерлер, анын ичинде 1,077 млн га сугат жерлери (10%). Областтар боюнча айыл чарба жерлеринин бөлүштүрүлүшү 2-таблицада көрсөтүлгөн.

2-таблица – Областтар боюнча айыл чарба жерлеринин бөлүштүрүлүшү¹

Областтардын аталышы	Айыл чарба жерлеринин жалпы аянты		анын ичинде							
			айдоо		чөп чабыш		жайыт		башкалар	
	миң га	% түрүндө	миң га	% түрүндө	миң га	% түрүндө	миң га	% түрүндө	миң га	% түрүндө
Республика боюнча, анын ичинде:	10658,2	100,0	1262,2	100,0	169,2	100,0	9165,6	100,0	61,2	100,0
Баткен	680,4	6,4	69,1	5,5	9,4	5,6	588,4	6,4	13,5	22,1
Жалабад	1835,6	17,2	158,2	12,5	39,1	23,1	1628,2	17,8	10,1	16,5
Ысык-Көл	1590,6	14,9	184,7	14,6	12,0	7,1	1387,8	15,1	6,1	10,0
Нарын	2808,9	26,4	125,8	10,0	11,8	7,0	2661,8	29,0	9,5	15,5
Ош	1672,9	15,7	193,7	15,3	73,3	43,3	1396,6	15,2	9,3	15,2
Талас	745,0	7,0	108,7	8,6	2,7	1,6	631,4	6,9	2,2	3,6
Чүй	1323,0	12,4	420,9	33,3	20,9	12,4	871,2	9,5	10,0	16,3

Чарба иштеринин жана жаратылыш факторлорунун бир катар таасири натыйжасында жер кыртышынын олуттуу бөлүгүндө бузулуу процесстери болгон. Айыл чарба жерлеринин 10,7 млн га жерлеринен 88%дан ашууну кунарсыз жана чөлдөшүү процесстерине дуушар болгон деп таанылган. Экинчи ирет шорлоп кеткен жер кыртышынын аянттары көбөйгөн жана республиканын айдоо жерлеринин бүткүл айдоо корунун 75%ын түзөт, республиканын айдоо жерлеринин жарымынан көбү суу жана шамал эрозиясына дуушар болгон. Жайыт жерлеринин жарымы өсүмдүк өсүүнүн жөндөмдүүлүгү көз карашынан дагы, жер кыртышынын абалы көз карашынан дагы кунарсыз жерлердин категориясына кирген. Көп жылдык өсүмдүктөрдүн жана жүзүмдөрдүн аянттары кыйла кыскарган, талаа жээктерин коргоочу дарактар менен бадалдар кырылууда.

1 Кыргыз Республикасынын айыл чарбасы. Статистикалык жыйнак, Жылдык жарчы, 2012

Жер кыртышынын кунарсыз болушунан улам Кыргызстанга чоң экономикалык зыян тийгизүүдө. Жер кыртышынын кунарсыз болушунун ар кандай даражасы айыл чарба маданий өсүмдүктөрүнүн түшүмдүүлүгүн 20-60%га кыскартууда (2-таблица).

2-таблица – Кыргызстандын обласстар жер кыртышынын сапаттуу мүнөздөмөсү, миң га түрүндө²

Областтардын аталышы		Шордуу	Шор	Саздак	Таштак	Дефляциялык-ко-оптуу (шамал эрозиясы)	Суу эрозиясына дуушар
Жалабад	бардыгы	16,2	6,1	2,0	610,8	861,0	867,3
	сугат.	3,3	0,2	0,8	26,2	92,0	134,8
Ош	бардыгы	77,3	15,6	9,8	685,3	830,6	874,7
	сугат.	7,7	1,6	8,8	26,7	89,3	78,4
Баткен	бардыгы	27,4	11,3	14,7	320,2	447,2	367,5
	сугат.	11,9	3,6	13,2	22,9	30,2	33,5
Ысык-Көл	бардыгы	84,3	1,9	40,4	429,0	1026,7	823,1
	сугат.	16,0	0,6	9,0	23,4	130,9	92,1
Нарын	бардыгы	674,1	332,3	28,1	1210,0	1066,7	1628,6
	сугат.	16,1	11,5	0,5	44,7	76,0	217,5
Талас	бардыгы	15,4	7,2	5,0	451,4	711,4	626,9
	сугат.	5,6	6,5	0,5	13,6	94,2	73,9
Чүй	бардыгы	286,1	96,8	18,6	314,5	746,2	438,7
	сугат.	160,0	60,0	0,3	38,6	138,5	134,6
Республика боюнча	бардыгы	1180,8	471,2	118,6	4021,2	5689,8	5626,8
	сугат.	220,0	81,8	33,1	196,1	651,1	764,8

Эскертүү: алым – айыл чарба ишканаларынын бардык жерлери; бөлүүчү – айыл чарба ишканаларынын сугат жерлери

Өсүмдүк өстүрүү тармагынын негизги көйгөйлөрү.

Өсүмдүк өстүрүүнүн негизин чакан жер тилкелери бар дыйкан (фермердик) чарбалар түзөт. Өндүрүштүн чакан масштабдарынын түздөн-түз кесепети болуп эмгектин төмөн өндүрүмдүүлүгү, кордун начардыгы жана жеке тобокелчиликтин чоң болуусу ж. б. саналат. Натыйжада көбү туруксуз жана өтө чакан кирешелерге ээ болушат. Бул өнүгүү, айыл чарба жабдыктарын, күйүүчү май материалдарды, жер семирткичтерди, агротехнологияларды ж. б. сатып алуу үчүн финансы ресурстарын тартуу үчүн экономикалык тоскоолдуктарды түзөт.

Кыргызстанда жетиштүү киреше алуу мүмкүн эместигине жана дыйкандардын эмгек миграциясына байланыштуу ижарага берилген же иштетилбей калган жер тилкелеринин саны өсүүдө. Өндүрүштүн аз көлөмдөрү жана дыйкан чарбалардын аймакта чачлып жайгашкандыгы иштеп чыгаруучу ишканалар менен өз ара иштешүүнү татаалдаштырат.

Дыйкан (фермердик) чарбалар өндүрүлгөн продукцияны сатып өткөрүүдө туруктуу көйгөйлөргө дуушар болушат. Алар базардын суроо-талаптарын жакшы сезе билбейт. Бул маалыматтын жетишсиздигине, маркетинг колдоосунун жеткиликтүү эместигине, ички дүң базарларынын иштешинин жана сырткы базарларга чыгуунун көйгөйлөрүнө байланыштуу. Айыл чарба продукциясын жана анын кайра иштелип чыккан продукциясын өндүрүүгө, кайра иштетүүгө, сактоого, ташууга, сатып өткөрүүгө жол берүүчү инфраструктура жетиштү өнүккөн эмес³.

Айыл чарба өндүрүшүн кеңеш берүүчү, илимий, технологиялык жана кадр колдоосу менен камсыз кылуу деңгээли өнүгүүнүн муктаждыктарына жооп бербейт. Фермерлердин бир бөлүгүндө зарыл болгон атайын билимдердин жетишсиздиги айдап себүү түзүмүн жана сатып өткөрүү базарларын тандоодо каталарга, өсүмдүктөрдү өстүрүүнүн, которуштуруп айдоонун, айыл чарба өсүмдүктөрүн кезектеп алмаштыруунун агротехникалык ченемдеринин бузулушуна алып келет.

Кыргызстанда минералдык жер семирткичтердин жергиликтүү өндүрүшү жок. Башка өлкөлөрдөн жер семирткичтердин импорту экспорттер мамлекеттердин тоскоолдуктарына дуушар болот. Жер кыртышына салынган жер семирткичтердин көлөмү жалпысынан кыскартууда. Сугаруунун агротехникалык мөөнөттөрү көп учурда сакталбайт. Сугат каналдардын канааттандырылгы эмес техникалык абалынан улам суу башынан талаага суу жеткичекти 40%дан ашуун чыгымга учурайт. Суу пайдалануучулар ортосунда сууну бөлүштүрүү механизминин натыйжалуу болбогондугу олуттуу мааниге ээ.

2 Жерлердин кунарсыз болушу. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Айлана чөйрөнү коргоо жана токой чарбасын коргоонун Мамлекеттик агенттиги

3 Кыргыз Республикасынын агрардык секторунун 2020-жылга чейинки өнүгүүсү

Кыргызстандагы жогорку кирешелүү дан сортторунун жергиликтүү өндүрүшү көлөмү жана нарк боюнча ички муктаждыктарга жооп бербейт. Рспубликада 200дөн ашуун үрөндүк дан өстүрүүчү чарба иштейт. Алардын ишин камсыз кылуунун өтө татаал көйгөйлөрү начар материалдык-техникалык базага байланыштуу, баарынан мурун, жер ресурстарынын чектелгендигине, үрөндүк дандардын сапатын өркүндөтүүнүн заманбап технологияларына жеткиликтүүлүктүн жоктугуна байланыштуу. Сапаттуу үрөндүк дандардын өндүрүшүнүн натыйжалуу эместигине кошумча болуп алардын продукциясын сатып алуу жөндөмүнүн жетишерлик эместиги саналат. Айдап себүү материалынын базары үрөндүк дандардын сапатын өнүктүрүүгө багыт алганы солгун.

Өсүмдүктөрдүн химиялык жана биологиялык коргоо боюнча чаралардын көлөмү жана сапаты аларды жүзөгө ашыруунун чыныгы муктаждыктарына туура келбейт. Ооруларды ар кандай козгоочуларга, зыян-кечтерге, отоо чөптөргө каршы күрөшүү, бардык агрохимиялык жана фитосанитардык талаптарды кармануу, карантин иш-чараларын өткөрүү боюнча бардык аракеттерди жетишсиз камсыз кылуунун себеби болуп тийиштүү мамлекеттик жана жеке менчик уюмдардын дареметинин аздыгы саналат. Өсүмдүктөрдү химиялык жана биологиялык коргоонун кызмат көрсөтүү чөйрөсү (базары) фермердик чарбалардын сатып алуу жөндөмдүүлүгүнүн төмөндүгүнөн улам колдоого алынуусу солгун.

Адамдардын турмушу жана чарба ишинин бардык түрлөрү конкреттүү климаттык шарттарда өтүүдө. Негизги жаратылыш факторлорунун катарына климаттык ресурстар кирет. Айыл чарба өндүрүшүнүн процессинде түздөн-түз пайдаланылуучу климаттын элементи (фотосинтетикалык жигердүү нурлануу (ФЖН), жылуулук, нымдуулук ж. б.) агроклиматтык ресурстар деп саналат. Климат географиялык жайылууну жана айыл чарба өсүмдүктөрүн өсүшүнүн ийгиликтүүлүгүн, айыл чарба жаныбарларын жайытка чыгаруу жана багуу шарттарын аныктайт.

Айыл чарбасы жагымсыз аба ырайы жана климат шарттарынан ири чыгашаларга дуушар болот, ал жалпы чыгашалардан болжолу 70%ын түзөт. Акыркы он жылдыктарда экстремалдык климаттык көрүнүштөрдүн (кургакчылык, үшүк, суу ташкыны, кыштын жылуу болушу) санынын өсүп келгени белгиленген. Ушуга байланыштуу айыл чарбанын климатка көз каранды болушу кыйла өстү.

Өсүмдүктөрдүн тышкы көрүнүшү, алардын түрдүк ар түрдүүлүгү, эволюция жана жайылуу өзүнүн мыйзам ченемдүүлүктөрүнө баш ийет, алар жашоо шарттарына, өсүмдүк өскөн чөйрөгө жана ал чөйрө менен болгон татаал өз ара мамиледе болушуна көз каранды. Ошон үчүн өсүмдүктөрдүн айрым түрлөрү сыяктуу, аймактын белгилүү тилкесиндеги өсүмдүк дагы, баарынан мурун, өзүнүн жашоо чөйрөсүнүн шарттарын чагылдырат.

Өндүрүшкө жана өсүмдүктөрдүн өсүшүнө таасирин тийгизүүчү негизги климат факторлору болуп төмөнкүлөр саналат:

- **Күн нуру** (фотосинтез үчүн кубаттын булагы, жылуулуктун булагы катары өсүмдүктөргө зарыл; республиканын көптөгөн областтарында кенен);
- **Жаан-чачын жана абанын нымдуулугу** (жаан-чачын – айыл чарба талаалары жана өсүмдүктөр үчүн нымдуулуктун негизги булагы; нымдуулук кыртыштын жылуулугун сактайт, нымдуулуктун өсүмдүктөгү айлануусунун жигердүүлүгүн шарттайт; азыркы учурда табигый буулануунун чоң ылдамдыктары байкалууда; кургакчылык басып келатат);
- **Жер кыртышынын семиздиги, кычкыл жана шордуу болушу** (жердин семиздиги өсүмдүктөрдү суу, аба жана жылуулук сыяктуу нерселер менен азыктандырат, жердин кычкыл болушу элементтердин жеткиликтүү болушун шарттайт; жердин шордуу болушу өсүмдүктөрдүн өнүүсүн жана өсүүсүн чектейт; болжолу 50% сугат айдоо жерлери шордуу; жер арыктап келатат);
- **Сугат суусунун сапаты** (суунун минералдашуусу жер кыртышындагы туздун көбөйүүсүнүн негизги фактору болуп саналат; суунун баш жагындагы канааттандыраарлык шордуулук суунун агымы менен ылдый жагында күчүнө кире баштайт);
- **Жер астындагы суулар** (жер астындагы суулар жердин үстүнө жакын болгон жерлерде өсүмдүктөр үчүн сазга айлануусу же жер кыртышынын шордуу болушу менен коркунучтуу);
- **Экстремалдык аба ырайынын шарттары** (мөңдүр, жамгыр, кургакчылык, үшүк, өрт, суу ташкыны, бороон-чапкын, сары кар айыл чарба жерлерин, өсүмдүктөрдү жана жан-жаныбарларды талкалайт).

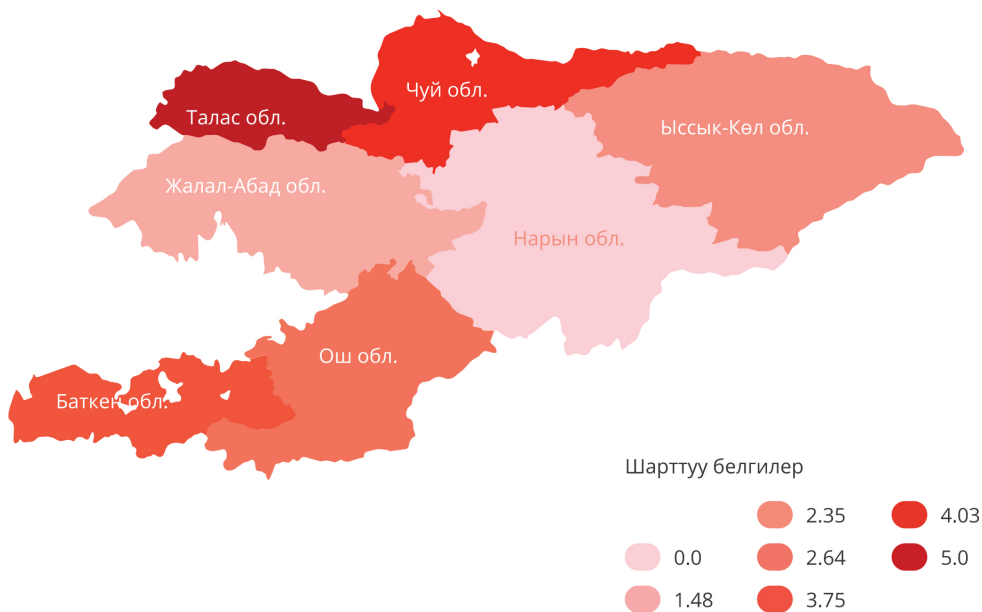
Кыргыз Республикасы өзүнүн климаттык шарттары боюнча тобокелчиликке байланыштуу жер иштетүү аймагына кирет. Климаттын өзгөрүшүнө байланыштуу суу ресурстарынын азаюусу, температуранын өзгөрүүсү (кескин өзгөрүүлөр) пайдаланылып жаткан жерлердин мелиоративдик абалына, сапатына жана айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмдүүлүгүнө түздөн-түз таасирин тийгизет, демек, өлкөнүн азык-түлүк коопсуздугуна да таасирин тийгизет.

Климаттын өзгөрүшү азык-түлүк коопсуздугунун бардык төрт факторго таасирин тийгизет, алар: азык-түлүктүн болушу, анын жеткиликтүүлүгү, азык-өтүлүк корунун туруктуулугу жана аны пайдалануу. Кыргызстанда климаттын өзгөрүүсүнүн натыйжасында айдоо жерлеринин семиздиги азая баштайт, ал эми чөлдөрдүн жана жарым чөлдөрдүн аймагы 2000-жылкы 15,0% көрсөткүчтөн 2100-жылы 23,3%-49,7% көрсөткүчтөргө чейин кеңейет деген болжол бар.

Бийик тоолуу жайыттардын аймагы жана тоюту 50%га чейин кыскарышы мүмкүн, ал эми жазгы-күзгү убактылуу жайыттардын болжолдуу чыгымы 70%ды түзөт. Муздардын деградациясы, жааны-чачындын жана температуранын, суу агындыларынын ресурстарынын режиминин өзгөрүүсү шарттарында айыл чарба өсүмдүктөрүнүн өсүп-өнүү абалы жана алардын түшүмдүүлүгү өзгөрөт.

Чүй областында буудайдын, кант кызылчасынын жана жемиштердин, Талас областында буудайдын жана арпанын, Жалал-Абад жана Ысык-Көл областтарында айрым айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмдүүлүгүнүн азаюусу күтүлөт.

Өсүмдүк чарбасынын түшүмдүүлүгүнүн жан мал чарбасынын кирешелүүлүгүнүн болжолдуу азаюусу калктын аябай жакыр катмарларына аябай терс таасирин тийгизет, ошондой эле айылдагы ансыз деле татаал абалын начарлатып, азык-түлүккө баалардын андан ары өсүшүнө көмөк болот.

1-сүрөт. Климаттын өзгөрүүсүнө карата Кыргызстандын айыл чарбасынын аярлуу жерлеринин картасы (упай түрүндө)⁴

Айыл чарба жер үстүндөгү суу ресурстарынын кыскаруусунан болуучу экономикалык зыянга кошумча, мисалы, климаттын өзгөрүүсүнө байланыштуу кургакчылык сыяктуу терс көрүнүштөрдүн көбөйүп келаткан таасирине да дуушар болот. Өлкөдө башынан эле биздин региондо болбогон өсүмдүктөрдүн жана жаныбарлардын зыянкечтеринин жана инфекцияларынын жаңы түрлөрүнүн пайда болуу тобокелчилиги бар. Климатка көз каранды өзгөчө көрүнүштөрдөн республиканын айыл чарбасынын ар жылдык чыгымы 70 млн АКШ долларын түзүшү мүмкүн.

Өсүмдүк чарбасы үчүн климаттын өзгөрүүсүнүн кесепеттери.

Адистештирилген булактар климаттын өзгөрүүсүнөн улам жагымдуу дагы, терс учурлар дагы байкалат деп көрсөтүүдө:

- Температуранын көтөрүлгөндүгү өсүп-өнүү мезгилинин көбөйүүсүнө алып келет, бул айрым айыл чарба өсүмдүктөрүнүн өнүү жана өсүү үчүн жагымдуу шарттарды түзөт;
- Агрардык тармак үчүн аймак кеңейе түшөт, жаңы айыл чарба өсүмдүктөрүн байырлаштыруу зарыл болот;
- Терс кесепети – кургакчылыктын айынан көптөгөн айыл чарба өсүмдүктөрү түшүмү азаят;
- Жаан-чачындын көбөйүүсү жер кыртышынын нымдуулугу көп болгондо талаалардагы өсүмдүктөрдүн тамырларынын чирүүсүнө алып келиши мүмкүн;
- Катуу булма шамалдар, эрте жана кеч болгон үшүктөр айдоолордун үшүк алуусуна же жатып калуусуна көмөк болот;
- Отоо чөптөрдүн, өсүмдүктөрдүн зыянкечтеринин жана ооруларынын тез өнүгүүсү байкалат, бул организмдер мурда болуп көрбөгөндөй башка климатикалык аймактарга тез миграция кылышы мүмкүн;
- Кургакчыл климат, артыкбаш иштелиши, жакшыртуучу иш-чаралардын жоктугу жайттардын масштабдуу деградациясына, баалуу азык тоют чөптөрдүн жоголушуна алып келет, отоо, зыян жана уу чөптөр басып кетет;
- Талаа өсүмдүктөрүнүн жана токойлордун өрткө чалдыгуусунун чоң тобокелинин айынан жер кыртышынын фаунасы өлүшү жана био ар түрдүүлүк жоголушу мүмкүн;
- Жер көчкүлөр, селдер жана кар көчкүлөр көбөйүшү мүмкүн;
- Температуранын көтөрүлүшүнүн жана нымдуулуктун тартыштыгынын нантыйжасында флоранын курамы да өзгөрөт, жапайы айбанаттардын азыктануу шарттары да алмашат;
- Өсүмдүктөрдүн өсүшүнүн жана жапайы айбанаттардын жашоосунун демейдеги жерлерди деградация болушу жана өзгөрүшү мүмкүн;
- Биотопторду деградациясы, тоют жана токой ресурстарынын азаюусу, биомассалардын натыйжалуулугунун азаюусу болжолдонууда;
- Өсүмдүктөрдүн жана токойлордун өнүп-өсүшүнүн, айбанаттардын жашоосунун жогорку чек арасынын өйдө чыгуусу флоранын жана фаунанын алсыз түрлөрүнүн жоголушуна алып келиши мүмкүн;
- Чөлдөрдүн чектеринин кеңейүүсү, био ар түрдүүлүктүн жоголушу, аймактын чөлгө айлануу процесси алсыз агроэкотутумдардын сөзсүз жоголуусуна алып келет.

Климаттын өзгөрүүсүнө карата байырлаштыруу үчүн Кыргызстандын айыл чарбасындагы артыкчылыктуу аспекти болуп жер жана суу ресурстары, азык-түлүк өндүрүшү, стихиялуу алааматтарга жана пландаштырууга даярдык саналат. Байырлаштыруу климаттын өзгөрүлмөлүүлүгүнө, адамдын саламаттыгына, инфраструктурага жана тоолуу региондун азык-түлүк коопсуздугуна байланыштуу алсыздыгын билүү үчүн керек.

Климаттын мүмкүн болуучу өзгөрүүлөргө карата өсүмдүк чарбасынын ыкташуусунун башкы шарты өсүмдүктөрдүн байырлашуу реакцияларынын (генетикалык, физиологиялык, биохимиялык ж.б.) механизмдин таануу жаатында пайдубал жана ишчил изилдөөлөрдү өнүктүрүү жана уюштуруунун (жеке, агро-экотутумдук, агро-ландшафттык жана биосфералык) ар кайсы деңгээлинде аларды башкаруу болуп саналат. Ошентип, Отчет негизинен алынган жыйынтыктарды, жасалган тыянактарды жана изилдөөнүн жалпы сунуштамаларын сыпаттоодон турат.

Изилдөөнүн даярдоо этабы

Изилдөө, даярдоо этабында белгиленгендей эле, климаттын өзгөрүүсү жана локалдык деңгээлде азык-түлүк коопсуздугу, конкреттүү түрдө Баткен областындагы, маселелер боюнча кырдаалды баалоонун чалгындоо мүнөзүнө ээ болгон. Изилдөөнүн даярдоо этабынын максаты болуп жериндеги социологиялык изилдөө үчүн негизги каражаттарды иштеп чыгуу саналган.

Документтерди жыйноо жана талдоо жасалган: ачык отчеттор, брошюралар, буклеттер, электрондук документтер. Бул тема өзүнүн өзгөчөлүгүнөн улам социологиялык көз караштан алганда жетишерлик изилденбегенин белгилей кетүү керек. Изилдөө командасына бөлүнгөн мезгил аралыгында Баткен областында бул тематика боюнча жасалган социологиялык изилдөөлөр жөнүндө маалымат табылган эмес. Ошон үчүн методологияны иштеп чыгуу жеткиликтүү маалыматтардын негизинде жасалып келген.

Анкеталык сурамжылоонун башкы максаты – калктын климаттын өзгөрүүсү жана анын азык-түлүк коопсуздууга таасири жөнүндө кабардар болуу деңгээлин аныктоо, ал эми эксперттик сурамжылоонун башкы милдети иштеп турган климаттык тобокелдиктерди башкаруу тутумунун дареметин жана өнүгүү деңгээлине баа берүү болгон.

Төмөнкүлөрдү белгилөө керек: социологиялык изилдөөнүн программаларынын жардамы менен топтолгон материал ички документти даярдоо үчүн база болуп берген.

Климаттын өзгөрүүсү жана климаттын өзгөрүүсүнүн кесепеттери сыяктуу түшүнүктөрдүн мазмундарынын өз ара тыгыз байланыштуу жана окшоштугунан улам аларды категориялаштырууга жана климаттын мүмкүн болуучу өзгөрүүлөрүнүн, алардын кесепеттеринин, климаттык тобокелчиликтердин, ошондой эле алааматтардын мүмкүн болуучу түрлөрүнүн же аба ырайынын экстремалдуу көрүнүштөрүнүн тизмесин түзүүгө кыйла убакыт сарпталган.

Климаттын өзгөрүүсүнүн кийинкидей негизги топтору чыгарылган:

1. Температуранын өзгөрүүлөрү (абанын температурасынын аномалиялары: ушул жыл мезгили үчүн кокустан, болуп көрбөгөндөй аба температурасынын көтөрүлүшү/түшүшү);
2. Жаан-чачындардын өзгөрүүсү (жамгырлар, киргин суулар, кардын жаашы, кургакчылык);
3. Шамалдын өзгөрүүсү (шамалдар, бороон-чапкындар);
4. Аба ырайы күрүнштөрүнүн өзгөрүүсү (жер көчкүлөр, селдер).

Изилдөө методдору

Изилдөө Лейлек районунун эки айылынын (Ак-Суу АӨ Ак-суу айылынын, Кулунду АӨ Кулунду айылынын), Баткен районунун эки айылынын (Самаркандек АӨ Самаркандек айылынын, Төрт-Күл АӨ Чоң-Талаа айылынын) жана Кадамжай районунун үч айылынын (Алгы АӨ Алга айылынын, Орозбеков АӨ Орозбеков атындагы айылынын, Марказ АӨ Марказ айылынын) жашоочуларынын максаттуу топторун сурамжылоо аркылуу жүргүзүлгөн. Бардыгы болуп 274 анкета, анын ичинде эксперттик сурамжылоонун, 108 максаттуу топтордун мүчөлөрүнүн жоопторунун жыйынтыктары боюнча 33 анкета жана айыл чарба боюнча 133 анкета толтурулду. Анкеталык сурамжылоо климаттык тобокелчиликтер жана жашоо аймагындагы климат өзгөргөн учурда алсыздык жөнүндө Баткен областынын калкынын кабардар болуу деңгээлин изилдөө үчүн өткөрүлгөн.

Иш-чаралардын жакшы уюштурулушуна кыргыз тилиндеги анкета-сурамжылоодо жашоочуларга сунушталган каражаттардын алдына ала түзүлгөн каражаттары көмөк болгон (1-тиркеме). Жумушта мурда түзүлгөн жана долбоордун менеджери тарабынан жактырылган изилдөөлөрдү өткөрүү графиги көп учурда натыйжалуулукка жетишүүгө көмөк болгон.

Изилдөөнүн максаттары жана иш-милдеттери

Ушул изилдөө чалгындоо мүнөзүнө ээ, ал Баткен областындагы иштердин абалына биринчи жолу баа берүү аракети болуп саналат.

Маанилүү максат – КРдин ушул регионунун климатынын өзгөрүүсү жана анын азык-түлүк коопсуздугуна таасири жөнүндө жергиликтүү коомчулуктун өкүлдөрүнүн канчалык деңгээлде кабардар экендигин жакшылап билүү болуп саналат.

НЕГИЗГИ БӨЛҮК

АНКЕТАЛЫК СУРАМЖЫЛООНУН ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ

ТАНДАМАЛ ЖЫЙЫНДЫНЫН СОЦИАЛДЫК-ДЕМОГРАФИЯЛЫК МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ

Изилдөөнүн объектилери болуп Баткен областынын жети айылынын калкынын өкүлдөрү чыгышкан. Бардыгы болуп 161 адам сурамжылоодон өттү. Жашоочулардын иш-чарада катышканы саны төмөнкүдөй келтирилген:

- Алга айылы – 15% (24 респондент)
- Кулунду айылы – 17% (27 респондент)
- Чоң-Талаа айылы – 16% (25 респондент)
- Самаркандек айылы – 14% (23 респондент)
- Алга айылы – 12% (19 респондент)
- Орозбеков айылы – 15% (24 респондент)
- Марказ айылы – 12% (19 респондент)

ЖЫНЫС. Тандап алуунун натыйжасында 40% – аялдар, 60% – эркектер болду.

ЖАШ КУРАГЫ.

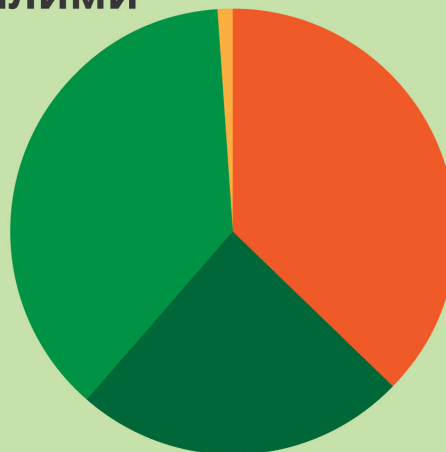
- Респонденттердин 15%ы 18 ден 30 жашка чейинкилер,
- Респонденттердин 22%ы 30 жаштан 40 жашка чейинкилер,
- 23%ы 40 жаштан 49 жашка чейинкилер,
- 23%ы 50 жаштан 59 жашка чейинкилер,
- 17%ы 60 жашта жана андан улуулар.

БИЛИМИ. Аялдар менен эркектердин ортосунда билим деңгээли жана алардын негизги иштеринин түрлөрү боюнча бир аз айырмачылыктар бар. Аялдардын билим деңгээли жалпысынан эркектердикинен жогору. Эркектердин арасында толук эмес орто билимдүүлөр жана жалпы орто билимдүүлөр эки эсе көп экен. Ал эми аялдар ичинде атайын орто билимдүүлөр, ошондой эле жогорку окуу жайын толугу менен бүтпөй калгандар жана жогорку билим алгандар көп экен.

Респонденттердин билими

- Орто мектеп
- Бакалавр
- Атайын орто билим
- Жогорку билим

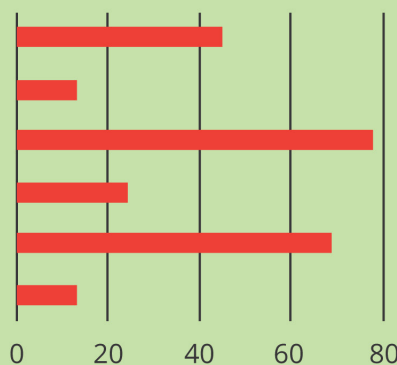

Кыргыз Республикасы климаттык шарттар боюнча тобокелчиликке байланыштуу жер иштетүү аймагына кирет. Климаттын өзгөрүүсүнө байланыштуу суу ресурстарынын азаюусу, температуранын өзгөрүшү пайдаланылып жаткан жерлердин мелиоративдик абалына, сапатына жана айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмдүүлүгүнө, демек, өлкөнүн азык-түлүк коопсуздугун камсыз кылууга түздөн-түз таасирин тийгизет.

Климаттын өзгөрүүсүнүн индикаторлору боюнча респонденттердин 32%ы акыркы мезгилдерде орто айлык температуранын деңгээлинин көтөрүлүшү байкалат деп беглишети, сурамжылоонун 29%ы жаан-чачындардын көлөмү азайды деп эсептешет, анкеталоонун 18%ы айыл чарба өсүмдүктөрүнүн өнүп-өсүүсү төмөндөдү деп белгилешти жана респонденттердин 10%ы суу ташкынын көлөмү өсүп келаткандыгы жөнүндө пикири менен бөлүштү.

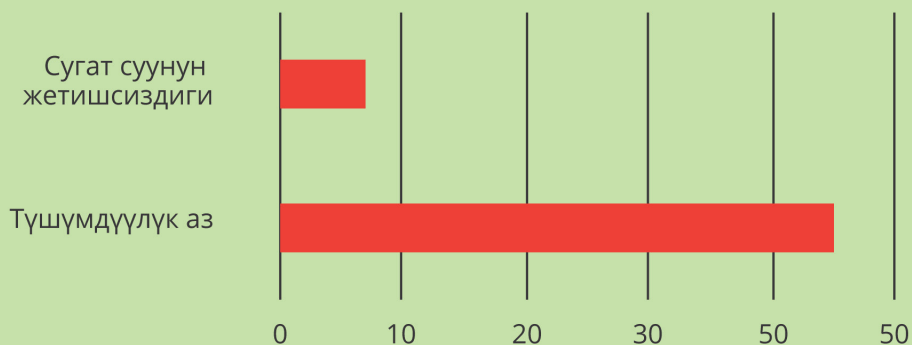
Климаттын өзгөрүүсүнүн индикаторлору

- Айрым өсүмдүктөр начар өсүп калды
- Айрым өсүмдүктөр жакшы өсүп калды
- Температуранын көтөрүлүшү
- Суу ташкыны көп
- Жаан-чачын азайды
- Жаан-чачын көбөйдү

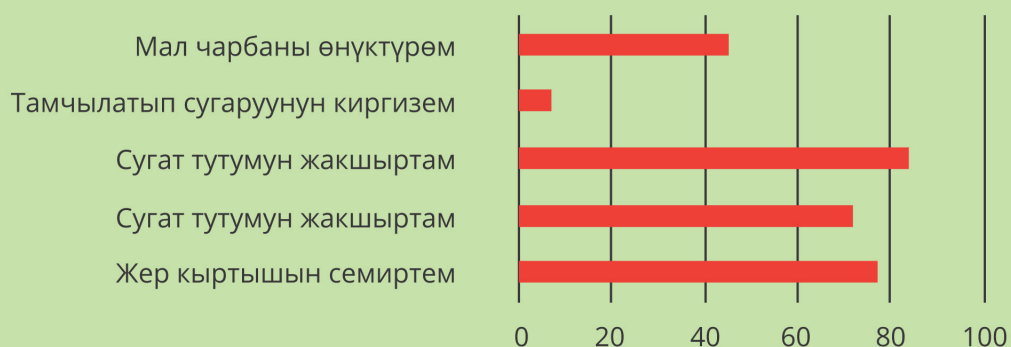
«Жер иштетүүдө конкреттүү кандай өзгөрүүлөрдү байкадыңар?» деген суроого респонденттер акыркы жылдары түшүмдүүлүктүн азаюусун (86%) жана суунун катуу жетишсиздигин (14%) белгилешти.

Жер иштетүүдө кандай өзгөрүүлөрдү байкадыңар?

«Эмки жылы суунун жетишсиздигине байланыштуу кыйынчылыктарды кандай чечесиз?» деген суроого респонденттерди 29%ы сугат тутумунун жакшыртуу зарыл деп эсептейт, сурамжылоонун 27%ы жер кыртышынын семиздигин көтөрүү маанилүү деп белгилешти, изилдөөнүн 25%ынын катышуучусу айыл чарба өсүмдүктөрүн (куркакчылыка туруштук бере турган) туура тандап алуу керек дейт жана 2%ы гана тамчылатып сугаруу тутумун киргизүүгө ишенет экен.

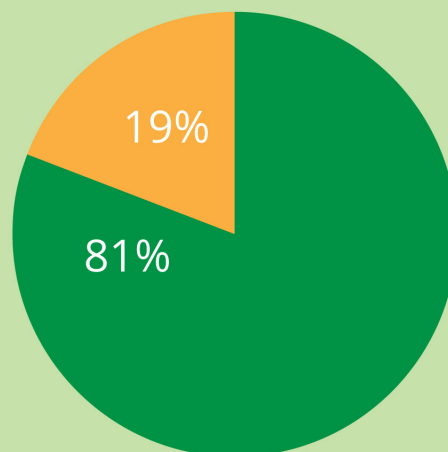
Эмки жылы кантейин деп атасыңар?

Респонденттердин 81%ы аба ырайы жөнүндө маалыматтарды такай алып турушат жана аны пайдаланып турушат деп белгилешти, ал эми 19%ында андай маалымат жок, өз ишинде ал маалыматты дагы пайдаланышпайт.

Аба ырайы тууралуу маалыматы байма-бай алып турсыңарбы?

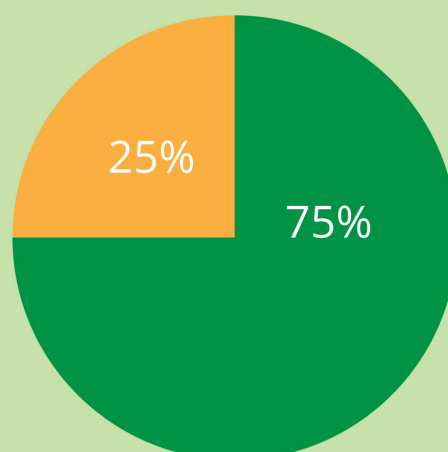
- Ооба
- Жок

«Климаттын өзгөрүүсү шарттарында айыл чарба тармагынын иш-милдететрине арналган семинарлар менен тренингдерге катышасыңарбы?» деген суроого респонденттердин 75%ы ырастаган жооп беришти, ал эми сурамжылоого катышкан 25%ы бул өңдүү иш-чараларга катышпагандыгын белгилешти.

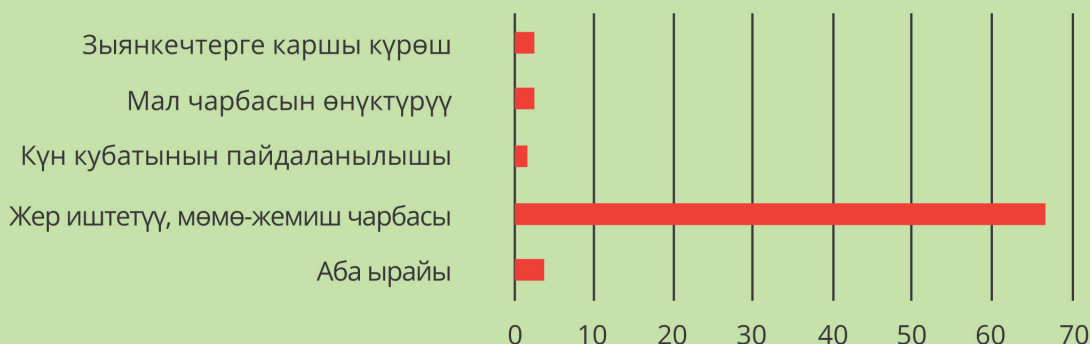
Айыл чарба семинарларында катышасыңарбы?

- Ооба
- Жок

Респонденттердин 85%ы климаттын өзгөрүүсүн байланыштуу жер иштетүү жана мөмө-жемиш чарбасы боюнча маселелерди туура чечүү жөнүндө маалымат алгысы келгендигин белгилешти, сурамжылоонун 5%ы аба ырайы жөнүндө маалымат зарыл деп макул болушту, изилдөөнүн 4%ы мал чарбасын өнүктүрүү жана зыянкечтерге каршы күрөшүү боюнча маалыматты пайдалуу деп эсептешет жана респонденттердин 3%ы гана климаттын өзгөрүүсү шарттарында күн кубатын пайдалануу жөнүндө көбүрөөк билгиси келишет экен.

Келечекте кандай маалымат алгыңар келет?

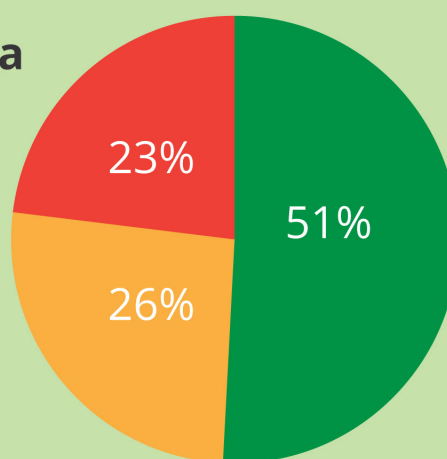

Климаттын өзгөрүүсү азык-түлүктүн сапатын жана ага жеткиликтүүлүккө, азык-түлүк корунун туруктуулугуна жана анын пайдаланылышына таасирин тийгизет.

«Климаттын өзгөрүүсү азык-түлүк коопсуздугуна кандай таасир тийгизет?» деген суроого респонденттердин 51%ы терс таасирин белгилешти, анкета толтургандардын 26%ы тамак аш продуктыларынын бааларынын өсүшүнө таасирин тийгизет деп эсептешет, ал эми катышуучулардын 23%ы климаттын өзгөрүүсү айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмдүүлүгүнүн азаюусуна алып келиши керек деген ойдо.

Климаттын өзгөрүүсү азык-түлүк коопсуздугуна кантип таасирин тийгизет?

- Айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмдүүлүгү азаят
- Айыл чарба өсүмдүктөрүнүн түшүмдүүлүгү азаят
- Терс таасир

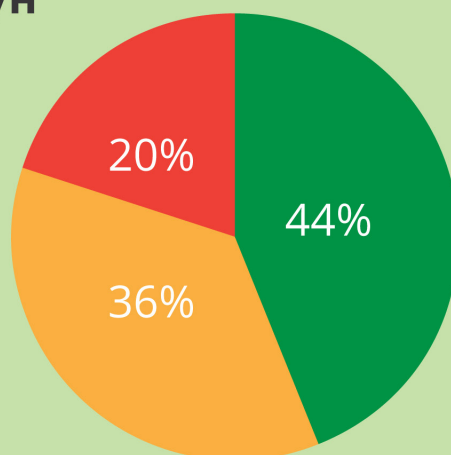
Климаттын өзгөрүүсүнө карата байырлаштыруу алкагындагы алдын ала аракеттер Кыргызстанга көрүнүктүү экономикалык пайдал алып келет жана экотутумга, адамдын өмүрү жана саламаттыгына, инфраструктура объектилеринин экономикалык өнүгүүсүнө карата коркунучтарды болушунча азайтууга жол берет. Климаттын өзгөрүүсүнүн терс кесепеттерин болтурбоо боюнча байырлаштыруу чараларын иштеп чыгууга республиканын чыгымдарынын эксперттик эсеп-кысаптары байырлаштыруу чараларын жүзөгө ашыруудан киреше олуттуу болушу мүмкүн, ал эми илим менен технологиянын башын бириктирген комплекстүү мамиле өлкө коомунун, экономикасынын алсыздыгын токтотууга көмөк болот деп ырастайт.

Ушуга байланыштуу, «Климаттын өзгөрүүсүнүн кесепеттерин кантип болтурбай койсо болот?» деген суроого респонденттердин 44%ы суу ресурстарын аяр пайдалануу крек деп жооп беришти, анкетага жооп бергендердин 36%ы жергиликтүү калктын кабардар болуусун арттыруу маанилүү деп эсептешүүдө жана сурамжылоонун катышуучуларынын 20%ы климаттын өзгөрүүсүнө карата байырлашуу зарылдыгын белгилешти.

Климаттын өзгөрүүсүн кантип алдын алса болот?

- Климаттын өзгөрүүсүнө байырлашып көнсө болот
- Калктын кабардар болуусун көтөрсө болот
- Суу ресурстарын үнөмдүү пайдаланса болот

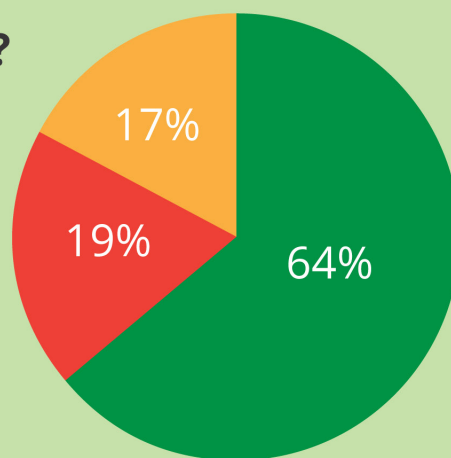

Азык-түлүктүн чакан өндүрүүчүлөрү алсыз, социалдык жактан обочолуу, ошон үчүн алар климаттын өзгөрүүсүн алдын алууга жана таасирине чара көрүүгө максатталган. «Климаттын өзгөрүүсүнүн кесепеттерин алдын алуу боюнча региондо эмне чаралар көрүлүүдө?» деген суроого респонденттердин 64%ы ушул тапта мындай иш-чаралар өткөрүлгөн жери деп белгилешти, изилдөөнүн катышуучуларынын 19%ы Бейөкмөт уюмдары аркылуу семинарлардын өткөрүлүшү жөнүндө пикирин ырасташты жана сурамжылоого катышкандардын 17%ы мамлекеттик органдар аркылуу сугат тутумун жакшыртуудан натыйжа болот деген үмүттө.

Сиздин региондо эмне жасалып жатат?

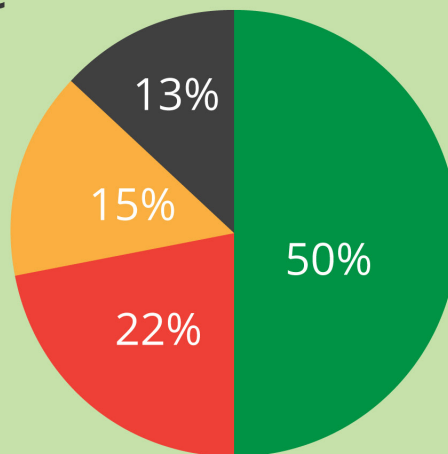
- Иш-чаралар жок
- Бейөкмөт уюмдары семинарлар өткөрүлөт
- КР ӨКМ, сугат тутумун жакшыртуу иштери

Климаттын өзгөрүүсү өсүмдүктөргө, жаныбарларга жана жаратылыш тутумдарына көп векторлуу таасирин тийгизет. Температура режиминин жана жаан-чачындардын жааган структурасынын өзгөрүүсү айыл чарбанын түшүмдүүлүгүнө олуттуу таасирин тийгизиши мүмкүн. Сурамжылоонун жыйынтыктары боюнча акыркы мезгилдерде жер кыртышынын эрозиясы көбүрөөк болууда (50%), өсүмдүктөрдүн зыянкечтери (22%), суу ташкындары (16%) жана колдогу малдын оорулары көбөйдү (13%) деген респонденттердин тынчсыздануусу байкалат.

Акыркы мезгилдерде климаттын кандай өзгөрүүлөрүн байкап жатасыңар?

- Жер кыртышынын эрозиясы
- Өсүмдүктөрдүн зыянкечтеринин саны өсүп кетти
- Малдын оорулары
- Суу ташкындары

Келечекте чоң кыйынчылыктардын пайда болуусу менен катаалдаша турган климаттын өзгөрүүсүнүн кесепеттеринин коопсуздугун түшүнүп, респонденттердин 50%ы азык-түлүк коопсуздугун камсыз кылуунун маанилүү экендигин белгилешти, сурамжылоонун 30%ы ирригация инфраструктурасын жакшыртуу зарыл деп эсептешет жана катышуучулардын 20%ынын пикири боюнча айыл чарба малы үчүн тоют даярдоонун жакшыртуу керек дейт.

Климаттын өзгөрүүсүнө каршы эмне кылуу керек?

Климаттын өзгөрүүсү антропогендик мүнөзгө ээ, б. а. адамдын ишинин жаратылышка терс тийгизген таасирине байланыштуу көрүнүш. «Климаттын өзгөрүүсүнүн себеби эмнеде?» деген суроого респонденттердин 44%ы абанын булганышын белгилешти, анкетага толтургандардын 28%ы муздардын эришин аташты жана изилдөөнүнү катышуучуларынын 28%ы истердин чыгышы жана таштандылар ага себептүү деп эсептешет.

СУНУШТАР

Жогоруда келтирилген маалыматтардын эсепке алуу менен региондук өнүгүү үчүн кийиникдей иш-чаралар сунушталат:

- Жер иштетүүдө жамгырдатуу жана тамчылатып сугаруу методдорун пайдалануу менен айыл чарба өсүмдүктөрүн сугаруу ченемдерин оптималдаштыруу зарыл. Бул кургакчылык жана суу ресурстарынын тартыштыгы шарттарында эң натыйжалуу болуп саналат.
- Айыл чарба өсүмдүктөрүнүн зыянкечтерине каршы күрөшүү керек. Аба ырайынын шарттарынын өзгөрүүсү айыл чарба өсүмдүктөрүнүн курт-кумурска зыянкечтеринин жана кооптуу инфекцияларды жугузуучулардын санына олуттуу таасирин тийгизет.
- Өсүмдүктөрдүн жылуулукка жана кургакчылыкка байымдуу жаңы түрлөрүн чыгаруу кажети бар. Башка өсүмдүктөрдү багып өстүрүүгө өтүү керек.
- Фермерлерди, жер ээлерин суу жана жер иштетүүнүн үнөмдүү негиздерине, өсүмдүктөрдү үнөмдүү сугат, жер кыртышын семиртүү, чөлгө айланууга жана жер кыртышынын шордуу болушуна каршы күрөшүү методдоруна окууну уюштуруу зарыл.
- Салттуу кургакчылыкка байымдуу өсүмдүктөрдү багып өстүргөн жергиликтүү фермерлердин таасирлүү колдоосу керек.
- Өсүмдүктөрдү үшүктөн жана температуранын секириктеринен коргоо үчүн күнөөскана чарбасын кеңири колдонуу маанилүү.
- Айыл чарбасында камсыздоонун алкагын кеңейтүү керек.
- суу ташкындары менен селдерге каршы күрөштү күчөтүү, ӨКтү болтурбоо жана ага убагында чара көрүү боюнча иш-милдеттерди чечүүдө фермерлердин өз убагында даярдыгын камсыз кылуу зарыл.
- Жагымсыз аба ырайынын жана климаттык көрүнүштөрдүн кесепеттерин жоюу үчүн пайдаланыла турган өз ар жардам берүү топторун жана орток корлорду түзүү маанилүү.

1-ТИРКЕМЕ

1. Респондент жөнүндө маалымат

1	Аты-жөнү:	Тел.:		
2	Жынысы:	1. Аял	2. Эркек	
3	Жаш курагы:			
4	Билими:	1. Мектеп	2. Атайын орто билим берүү мекемеси	3. Жогорку билим
5	Канча балаңыз бар (бардыгы)?	Канча балаңыз сиздин колуңузда?		
6	Башка жумушуңуз барбы?	Ким болуп иштейсиз?		

2. Жер тилкелери жана айыл чарба өсүмдүктөрү тууралуу маалымат (багып өстүрүлүп жаткан өсүмдүктөр)

7	Сиздин жер тилкеңиздин аянты кандай?	Жалпы:	Сугат жери:	Кайрак жер:			
8	Кандай айыл чарба өсүмдүктөрүн карайсыз (жалпы саны)?	1. Картөшкө 2. Кызылча	3 (а). Буудай (жаздык) 3(б). Буудай (күздүк)	4 (а). Беде 4(б). Эспарцет	5. Буурчак өсүмдүктөр (фасоль, нокот)	6. Жүгөрү	7. Күн карама 8 (а). Арпа 8(б). Сулу 9
9	Быйыл (2020-жылы) кандай айыл чарба өсүмдүктөрүн бактыңыз?	1. Картөшкө 2. Кызылча	3 (а). Буудай (жаздык) 3(б). Буудай (күздүк)	4 (а). Беде 4(б). Эспарцет	5. Буурчак өсүмдүктөр (фасоль, нокот)	6. Жүгөрү	7. Күн карама 8 (а). Арпа 8(б). Сулу 9.
10	Быттыр (2019-жылы) кайсы айыл чарба өсүмдүктөрүн бактыңар?	1. Картөшкө 2. Кызылча	3 (а). Буудай (жаздык) 3(б). Буудай (күздүк)	4 (а). Беде 4(б). Эспарцет	5. Буурчак өсүмдүктөр (фасоль, нокот)	6. Жүгөрү	7. Күн карама 8 (а). Арпа 8(б). Сулу 9
11	Мырдагы жылы (2018) кандай айыл чарба өсүмдүктөрүн баккансыз?	1. Картөшкө 2. Кызылча	3 (а). Буудай (жаздык) 3(б). Буудай (күздүк)	4 (а). Беде 4(б). Эспарцет	5. Буурчак өсүмдүктөр (фасоль, нокот)	6. Жүгөрү	7. Күн карама 8 (а). Арпа 8(б). Сулу 9.

3. Жер кыртышын кароо жана анын көйгөйлөрү жөнүндө маалымат

12	Жер кыртышын кантип карайсыз?	1. Жерди өсүмдүктөр менен кошо айдатам	2. Талаага өсүмдүктөрдүн машагын калтырам	3. Кык төгөм (малдын, токтун кыгы)	4. Минералдык жер семирткичтерди пайдаланам (азот, фосфор ж. б.)	5. Тамчылатып сугарууну колдоном	Зыянкечтерге каршы күрөшөм (биологиялык жол менен)	Айыл чарба техникасын
13	Сиздин жериңиздин кыртышынын сапаты кандай деп ойлойсуз?	Жакшы			Канааттандыраарлык		Канааттандыраарлык эмес	
14	Жер кыртышынын арыктагандыгынын негизги себеби эмнеде?	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
15	Жер кыртышын кантип оңдойсуз?	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
16	Өсүмдүктөрдүн кайсы түрлөрү жер кыртышын оңдойт?	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
17	Өсүмдүктөрдүн кайсы түрлөрү жер кыртышын арыктатат?	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
18	Өсүмдүктөрдүн ооруларын кантип дарылайсыз?	1. Биологиялык ыкма менен	2. Химиялык ыкма менен	3.	4.	5.	6.	7.
19	Минералдык жер семирткичтерди кайдан аласыз?	1. Айылдардан	2. Райондук борбордон	3. Албай	4. Алайын дейм, каражатым жетишпейт			Сатып ала турган болсоңуз, канча акчага алат элеңиз (суммасы)?
20	Кайсы органикалык заттарды (кык, компост, чириген кык) пайдаланасыз?	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
21	Түшүмдүүлүктү көтөрүү үчүн кандай чараларды көрөсүз?	Жакшы сорттордон сатып алам	2. Жерди талаада калган машактары менен чогуу айдатам	3. Машактарды жерге калтырам (мульчирлөө, жер кыртышын жабуу)	3. Буурчактарды ларды өстүрөм	Жер семирткичтерди пайдаланам	5.	6.
22	Сиздин жер тилкеңизде жайылган мал барбы?	1. Мал жайылбайт	2. Кээде жайылат	3. Мал көп жайылат	4. Жаздык, күздүк жайыт катары пайдаланылат			
23	Кимдин малы жайылат?	1. Өзүбүздүн мал жайылат	2. Кошуналарды мал жайылат	3.				
24	Малдын жайылышы жер кыртышына кандай таасир тийгизет?							
25	Айыл чарбасында кандай көйгөйлөр бар?	1. Жакшы үрөндүк жок	2. Суу жетишпейт	3. Түшүмдүүлүк төмөн	5. Түшүмдүк көрө албайм	6. Түшүмдүк жакшы сактай албайм	7.	8.
26	Өзүңүздүн жер тилкеңизден кантип жакшы түшүм аласыз?	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.

Өзүңүздүн жериңизди канча жолу сугарасыз?							
Жер кыртышыңыздын үлгүлөрүн лаборатордук талдоо жасатууга жөнөттүңүз беле?							

4. Азык-түлүк коопсуздук жана өндүрүш жөнүндө маалымат

	2020-----	2019--	2018--	2017---
26 Жер тилкеңизден кандай киреше аласыз (чыгымдардан тышкары) (сом түрүндө)				
27 Жер тилкеңизден түшкөн кирешенин эсебинен үй-бүлөңүздү бага аласызбы?		Ооба		Жок
28 Жериңиздин түшүмүн сатып өткөрөсүзбү?		Ооба		Жок
29 Сиздин негизги кардарларыңыз кимдер?	1. Айылдыктар	2. Сатып алуучулар (алармандар) жана сатуучулар	3. Өзүм базарга чыгарып сатып өткөрөм	4. 5. 6.
30 Башка киреше булактар бар?	1. Үйдөгү жеке менчик чарба	2. Туруктуу кызмат бар	3. Чакан ишкерлик менен алекмин	4. Соода кылам 6. Балдар жардам берип турат 7.
31 Базар алыспы?				

5. Климаттын өзгөрүүсүнө карата кабыл алынган чаралар жөнүндө маалымат

32 Климат кандай өзгөрүүдө? Бул тууралуу эмне билесиз?							
33 Акыркы жылдар ичинде кандай өзгөрүүлөрдү байкадаңыз?	1. Жаан-чачын көп жаай баштады	2. Жаан-чачын азайып калды	3. Суу ташкыны көбөйдү	4. Абанын температурасы көтөрүлдү	5. Айрым өсүмдүктөр жакшы өсө баштады	6. Айрым өсүмдүктөр такыр өспөй калды	7.
34 Климаттын өзгөрүүсүнө байланыштуу айыл чарбада кандай өзгөрүүлөрдү байкап жатасыңар (түшүмдүүлүк жагынан)?							
35 Айыл чарба боюнча келечекте кандай пландар бар (климаттын өзгөрүүсүнө жараша)?	1. Жер кыртышынын түшүмдүүлүгүн жогорулатуу зарыл	2. Өсүмдүктөрдүн сортторун туура тандап алуу маанилүү	3. Сугат тутуму жакшыртууга муктаж	4.	5.	6.	Мал чарбачылыгына көбүрөөк көңүл бурам

6. Айыл чарба сектору жана климаттын өзгөрүүсү жөнүндө маалымат булактары

36	Күнүмдүк турмушта интернет пайдаланасызбы?	Ооба	Жок
37	Аба ырайы жана айыл чарба жөнүндө маалымат аласызбы?	Ооба	Жок
38	Айыл чарба боюнча тренингдерге жана семинарларга катышасызбы?	Ооба	Жок
39	Ушул иш-чараларды кимдер уюштурат?		
40	Айыл чарбаны өнүктүрүүгө кредиттерди аласызбы?	Ооба	Жок
41	Кайсы мекемеден кредиттерди аласыз?		
42	Кандай маалымат алгыңыз келет?		
43	Айыл чарба жөнүндө эмне билгиңиз келет?		
44	Келечекте фермерлердин билимин кан-тип жакшыртсак болот?		
45	Фермерлердин кабардар болуусун жак-шыртуу үчүн эмне кылса болот?		

7. Азык-түлүк коопсуздугуна климаттын өзгөрүүсүнүн таасири

46	Климаттын өзгөрүүсү азык-түлүк ко-опсуздугуна кандай таасир тийгизет?		
47	Климаттын өзгөрүүсүнүн азык-түлүк ко-опсуздугуна таасирин кантип болтурбай койсо болот (кандай чараларды көрсө болот)?		
48	Сиз жашаган региондо азыркы учурда кандай чаралар көрүлүүдө?		
49	Регионду өнүктүрүү үчүн абдан маа-нилүү багыттар (сунуштар) кайсылар?		
50	Сиздин байланышуучу телефонунуз:		

КОЛДОНУЛГАН СҮРӨТТӨРДҮН ТИЗМЕСИ

Мукаба	- ПРООН Кыргызстан
4-бет	- ПРООН Кыргызстан
7-бет	- ПРООН Кыргызстан
9-бет	- Дмитрий Мотинов / ПРООН Кыргызстан
10-бет	- ПРООН Кыргызстан
15-бет	- ПРООН Кыргызстан
16-бет	- Дмитрий Мотинов / ПРООН Кыргызстан
18-бет	- ПРООН Кыргызстан

Кыргыз Республикасы
Бишкек ш., Чуй проспекти, 160

 @undpkg @undpkg @undpkg

#undpkg #ПРООНКР

<http://www.kg.undp.org>